

สถาบันสงฆ์ไทย กับบทบาทการศึกษาของพุทธสาวิกา¹

พระเทพวัชรบัณฑิต, ศ. ดร.

อธิการบดี มจร

ความนำ:

กำเนิดและพัฒนาการการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย

การศึกษาในพระพุทธศาสนา เรียกว่า “ธุระ” มี ๒ อย่าง คือ คันถธุระ เรียนคัมภีร์ และ วิปัสสนาธุระ เรียนหลักการปฏิบัติแล้วลงมือปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน แต่หลังจากมีการเขียนคัมภีร์พระพุทธศาสนาในยุคต่อมา เมื่อพูดคำว่า “การศึกษาพระพุทธศาสนา” นิยมหมายถึงคันถธุระมากกว่าที่จะหมายถึงวิปัสสนาธุระ

การศึกษาพระพุทธศาสนาในประเทศไทย เรียกว่า การศึกษาพระปริยัติธรรม ในเบื้องต้นเป็นการศึกษาภาษาบาลีเท่านั้น ปรากฏอย่างเป็นระบบตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา(พ.ศ.๑๘๕๓-๒๓๑๐) โดยเฉพาะในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช มีการกำหนดหลักสูตร การเรียนการสอนภาษาบาลี และกำหนดวิทยฐานะของผู้สอบไล่ได้เป็น ๓ ชั้น คือ (๑)บาเรียนตรีสำหรับผู้แปลจบพระสูตร (๒)บาเรียนโทสำหรับผู้แปลจบพระวินัย และ(๓)บาเรียนเอกสำหรับผู้แปลจบพระสูตร พระวินัย และพระอภิธรรม จะเห็นว่า ในเบื้องต้น การศึกษาของคณะสงฆ์ไทย เป็นการศึกษาแผนกธรรมและแผนกบาลีรวมอยู่ด้วยกัน

ในสมัยรัตนโกสินทร์(พ.ศ.๒๓๒๕-ปัจจุบัน) รูปแบบการเรียนการสอนพระพุทธศาสนา(คือภาษาบาลี)ได้รับการสืบทอดตามแบบสมัยอยุธยา โดยเฉพาะในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒(พ.ศ.๒๓๕๒-๒๓๖๗) สมเด็จพระสังฆราช(มี) วัดราชบูรณะถวายคำแนะนำให้พระเจ้าอยู่หัวปรับปรุงแก้ไขวิธีการเรียนและการสอบวิชาพระพุทธศาสนาใหม่ โดยแบ่งเป็นชั้นประโยค ๑ ถึงประโยค ๕ คนที่ทำหน้าที่ครูสอน เรียกว่า “ราชบัณฑิต” สอนและสอบภายในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

¹ บทความเสนอในงานประชุมสภากษัตริย์ราชบัณฑิต ครั้งที่ ๑๒ วันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๕๔ เวลา ๑๕.๓๐ น. ณ เสถียรธรรมสถาน กรุงเทพมหานคร

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ (พ.ศ. ๒๔๕๓-๒๔๖๘) มีการแยกการศึกษาพระพุทธศาสนาออกเป็น ๒ แผนก คือ เรียกว่าการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี และแผนกธรรม ความเป็นมาก็คือว่า สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงเห็นว่าการศึกษาพระพุทธศาสนา(หรือพระธรรมวินัย)เป็นภาษาบาลีที่ทำมาแต่เดิมนั้น เป็นเรื่องยาก จึงทรงดำริที่จะให้ภิกษุสามเณรมีโอกาสเรียนพระพุทธศาสนา(พระธรรมวินัย)ในภาษาไทย ซึ่งจะทำได้ทำให้เข้าใจพระพุทธศาสนาได้ดีกว่าเรียนในภาษาบาลี ต่อมาเมื่อทางการกำหนดให้สามเณรที่มีอายุครบเข้าเกณฑ์ทหารต้องลาสิกขาออกไปรับราชการเกณฑ์เป็นทหาร ยกเว้นสามเณรที่สอบได้นักธรรม จึงได้มีการจัดสอบนักธรรมขึ้น นี่คือการกำเนิดและพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย

การศึกษาของคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน

๑. การศึกษาพระปริยัติธรรม

๑.๑ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

พันธกิจของคณะสงฆ์ไทยมี ๖ อย่างประกอบด้วย (๑)การปกครอง (๒)การศึกษา (๓)การเผยแผ่ (๔)สาธารณูปการ (๕)การศึกษาสงเคราะห์ และ (๖)สาธารณสงเคราะห์ จะเห็นว่าการศึกษาศาสนาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีเป็น ๑ ใน ๖ พันธกิจดังกล่าว

การศึกษาศาสนาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์ไทยแบ่งเป็น ๙ ประโยค รวม ๘ ชั้น ชั้นที่ ๑ เรียกว่า ประโยค ๑-๒ ชั้นที่ ๒ เรียกว่า ประโยค ป.ธ.๓ ชั้นที่ ๓ เรียกว่า ประโยค ป.ธ.๔ ไปจนถึงชั้นที่ ๘ เรียกว่า ประโยค ป.ธ.๙ การศึกษาแผนกนี้ไม่มีหลักสูตรเป็นลายลักษณ์อักษรเหมือนหลักสูตรทั่วไป แต่มีการกำหนดชื่อรายวิชาและกำหนดตำราสำหรับใช้สอนแต่ละวิชาในแต่ละชั้น ซึ่งมีทั้งหมด ๙ ประโยค โดยให้ถือเอาตำรานั้นๆ เป็นหลักสูตรด้วย

คณะสงฆ์ไทยจัดการศึกษาศาสนาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีสำหรับภิกษุสามเณรโดยเฉพาะ โดยมีแม่กองบาลีสนามหลวงเป็นผู้บริหารสูงสุด การปฏิบัติงานในสำนักงาน มีเลขานุการแม่กองบาลีสนามหลวงและผู้ช่วยเลขานุการทำหน้าที่เหมือนเป็นหัวหน้าสำนักงาน

ในด้านการเรียนการสอน การวัดผลประเมินผล มีสำนักเรียนส่วนในเขตกรุงเทพมหานคร ที่ได้รับการรับรองเป็นทางการ จำนวน ๘๐ สำนัก ในส่วนภูมิภาค มี ๑๐๘ สำนัก รวมทั้งวัดต่างๆที่มีความพร้อม(แม้จะไม่ได้เป็นสำนักเรียน) จัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยตัวเอง

เมื่อถึงเวลาสอบวัดผลเป็นทางการ(เรียกว่าสอบบาลีสนามหลวง) แต่ละสำนักก็ส่งนักเรียนเข้าสอบที่จัดโดยกองบาลีสนามหลวงร่วมมือกับเจ้าคณะพระสังฆาธิการในจังหวัดต่างๆ พระปริยัติธรรมแผนกบาลีมีกระบวนการวัดผลประเมินผลที่เข้มงวด จึงมีผู้สอบได้น้อย เช่นในปี พ.ศ.๒๕๕๒ มีผู้เข้าสอบ ๓๑,๘๔๕ รูป สอบได้ ๔,๘๕๕ รูป ในปี พ.ศ.๒๕๕๓ มีผู้เข้าสอบ ๓๓,๗๐๒ รูป สอบได้ ๔,๔๑๒ รูป ในปี พ.ศ.๒๕๕๔ มีผู้เข้าสอบ ๓๕,๕๔๖ รูป มีผู้สอบได้ ๕,๐๑๕ รูป

๑.๒ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม

งานการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมก็เป็น ๑ ใน ๖ พันธกิจดังกล่าวเช่นเดียวกัน การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมของคณะสงฆ์ไทยแบ่งเป็น ๓ ชั้น คือ นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท และนักธรรมชั้นเอก ไม่มีหลักสูตรเป็นลายลักษณ์อักษรเหมือนหลักสูตรทั่วไป แต่มีการกำหนดชื่อรายวิชาและกำหนดตำราสำหรับใช้สอนแต่ละวิชาในแต่ละชั้น โดยให้ถือเอาตำรานั้นๆ เป็นหลักสูตรด้วย

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม มีแม่กองธรรมสนามหลวงเป็นผู้บริหารสูงสุด สำหรับการปฏิบัติงานในสำนักงาน มีเลขาธิการแม่กองธรรมสนามหลวงและผู้ช่วยเลขาธิการทำหน้าที่เหมือนเป็นหัวหน้าสำนักงาน สนองนโยบายของแม่กอง

กระบวนการการวัดผลประเมินผล ก็มีลักษณะคล้ายกับการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ในแต่ละปีการศึกษา จะมีภิกษุสามเณรเข้าสอบประมาณ ๑๕๐,๐๐๐ รูป

๑.๓ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก(จวน อุฏฐายีมหาเถร) ทรงปรารภที่จะให้มีการศึกษาพระปริยัติธรรมเพิ่มขึ้นไปอีกแผนกหนึ่ง เรียกว่า การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เพื่ออนุวัตตามโลกที่มีความเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย จึงผลักดันให้มีการออกประกาศกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา พ.ศ.๒๕๑๔ ต่อจากนั้นได้มีการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตั้งแต่ระดับมัธยม ๑ ถึงระดับมัธยม ๖ สำหรับเยาวชนที่บวชเป็นสามเณร ในปัจจุบัน มีโรงเรียนจำนวน ๔๐๑ โรงเรียน มีนักเรียนจำนวน ๕๖,๑๐๙ รูป มีครูจำนวน ๔,๗๐๖ รูป/คน

๒. การศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์

มหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งคณะสงฆ์ไทยมี ๒ แห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

กล่าวเฉพาะมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยนั้น เป็นมหาวิทยาลัยแห่งคณะสงฆ์ไทยที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ได้ทรงสถาปนาขึ้น ณ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เพื่อเป็นสถาบันการศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูงสำหรับพระภิกษุ สามเณรและคฤหัสถ์ โดยพระราชทานนามว่า มหาธาตุวิทยาลัย เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๓๐ และได้เปิดดำเนินการศึกษาในปี พ.ศ. ๒๔๓๒ และในปี พ.ศ. ๒๔๙๐ ได้เริ่มจัดการศึกษาในรูปแบบมหาวิทยาลัยทั่วไป โดยให้เรียนระดับเตรียมอุดมศึกษาก่อน และในปี พ.ศ. ๒๔๙๔ ตั้งคณะพุทธศาสตร์ขึ้นเป็นคณะแรก รับภิกษุเข้าศึกษา ๑๖ รูป มีผู้สำเร็จการศึกษาในปี พ.ศ. ๒๔๙๔ จำนวน ๖ รูป

ปัจจุบัน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ขยายสาขาออกไปทั่วประเทศ มี ๑๐ วิทยาเขต ๗ วิทยาลัยสงฆ์ ๑๐ โครงการขยายห้องเรียน ๑๘ หน่วยวิทยบริการ มีนิสิตระดับปริญญารวมทั้งหมดประมาณ ๑๗,๐๐๐ รูป/คน มีสถาบันสมทบทั้งในและต่างประเทศรวม ๗ แห่ง เปิดสอนหลักสูตรระดับปริญญาตรี ๒๙ สาขาวิชา ระดับปริญญาโท ๑๔ สาขาวิชา ระดับปริญญาเอก ๕ สาขาวิชา

สถาบันสงฆ์ไทย

กับบทบาทการศึกษาของพุทธสาวิกา

๑. กำเนิดและพัฒนาการของบาลีศึกษา

บาลีศึกษาเป็นการศึกษาภาษาบาลีที่คณะสงฆ์ไทยจัดให้แก่คฤหัสถ์ชายหญิง (รวมถึงแม่ชี) โดยในปี พ.ศ. ๒๕๐๓ สมเด็จพระสังฆราช (ปลด กิตฺติโสภณมหาเถร) วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม ได้เปิดประชุมร่วมกันระหว่างพระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุตและมหานิกาย ที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ต่อจากนั้น สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (จวน อุฏฐายีมหาเถร) วัดมกุฏกษัตริยารามเป็นประธานการประชุมต่อ ที่ประชุมมีมติรับหลักการให้ผู้มีใช้ภิกษุสามเณร (คฤหัสถ์ชายหญิงและแม่ชี) สอบบาลีได้ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๐๖ ที่ประชุมกรรมการมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งมีสมเด็จพระมหาธีรวงศ์ ในฐานะนายกกรรมการสภาการศึกษา มหามกุฏราชวิทยาลัย ได้อนุมัติให้มีการสอบบาลีสำหรับผู้มีใช้

ภิกษุสามเณร โดยใช้หลักสูตรเดียวกันกับของคณะสงฆ์ เรียกว่า บาลีศึกษา และได้มีการจัดสอบเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งในแต่ละปี มีผู้เข้าสอบทุกชั้นรวมประมาณ ๑๐๐ ท่าน ตามข้อมูลในปี ๒๕๔๘ มีผู้สอบได้บาลีศึกษา ๙(บ.ศ.๙) ๑๖ ท่าน(แม่ชี ๑๕, คฤหัสถ์หญิง ๑ คน)

๒. กำเนิดและพัฒนาการของธรรมศึกษา

ธรรมศึกษาเป็นการศึกษาแผนกธรรมที่คณะสงฆ์ไทยจัดให้แก่คฤหัสถ์ชายหญิง(รวมถึงแม่ชี) โดยในเบื้องต้นสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราธิบดีฯ พิจารณาเห็นว่า การศึกษานักธรรมก็เป็นประโยชน์แก่ผู้ที่มีใจภิกษุสามเณร โดยเฉพาะในหมู่ข้าราชการครู ดังนั้น คณะสงฆ์จึงอนุญาตให้ครูทั้งหญิงและชายเข้าสอบประโยคนักธรรมชั้นตรีในสนามหลวงได้ โดยจัดทำหลักสูตรนักธรรมสำหรับฆราวาส เรียกว่า "ธรรมศึกษาตรี" ซึ่งมีวิชาที่ต้องสอบเช่นเดียวกับหลักสูตรนักธรรมชั้นตรีสำหรับภิกษุสามเณร ยกเว้นวิชาวินัยบัญญัติ ให้ใช้เบญจศีล เบญจธรรม และอุโบสถศีลแทน ได้มีการจัดสอบธรรมศึกษาตรีครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๒ ต่อมาจัดสอบธรรมศึกษาโทครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๓ และจัดสอบธรรมศึกษาเอกในปี พ.ศ. ๒๔๖๘ ในการสอบแต่ละครั้งมีคฤหัสถ์ชายหญิงศึกษาและเข้าสอบเป็นจำนวนมาก

ในปัจจุบันมีคฤหัสถ์ชายหญิง โดยเฉพาะที่เป็นนักเรียนระดับมัธยมต้นและมัธยมปลายเข้าสอบธรรมศึกษาเป็นจำนวนมาก และมีจำนวนเพิ่มขึ้นทุกปี มีสถิติย้อนหลัง ๓ ปีดังนี้ ปี พ.ศ. ๒๕๕๑ มีผู้เข้าสอบ ๑,๘๓๓,๘๖๔ คน ปี พ.ศ. ๒๕๕๒ มีผู้เข้าสอบ ๑,๘๐๖,๘๖๓ คน ปี พ.ศ. ๒๕๕๓ มีผู้เข้าสอบ ๒,๓๐๐,๐๐๐ คน

๓. การเปิดโอกาสของมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าอยู่หัว ทรงสถาปนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัยขึ้น โดยทรงประสงค์จะให้สถานศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูงสำหรับบรรพชิตและคฤหัสถ์ทั่วไป และผู้บริหารมหาวิทยาลัยได้สนองพระราชประสงค์นั้นโดยเปิดโอกาสให้สตรีได้รับการศึกษาในรูปแบบต่างๆ ดังนี้

ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๔ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน นับแต่ก่อตั้งอภิธรรมโชติกะวิทยาลัย รับพระภิกษุสามเณร คฤหัสถ์ชายหญิงเข้าศึกษาในระดับต่างๆ ปัจจุบันมี ๕๗ สาขาทั่วประเทศ

ตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๐๑ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน นับแต่ก่อตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ รับผิดชอบต่อชายหญิงทุกวัยเข้าศึกษาในระดับต่างๆ

การศึกษาในอธิธรรมโชติกะวิทยาลัยและการศึกษาในโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์นี้ ถือเป็น การศึกษาตามอัธยาศัย ส่วนการศึกษาในระบบระดับปริญญาในช่วงนี้ มหาวิทยาลัยยังไม่ได้ เปิดรับคฤหัสถ์ชายหญิงเข้าเรียน เพราะมีข้อจำกัดหลายอย่าง เช่น ด้านงบประมาณ ด้านอาคาร สถานที่ ทัศนคติของสังคมไทยเป็นต้น ประกอบกับยังติดด้วยข้อกฎหมาย นั่นคือข้อบังคับ มหาวิทยาลัยว่าด้วยการศึกษาระดับปริญญาตรี ให้นิยามคำว่า “นิสิต” ไว้ครอบคลุมเฉพาะภิกษุ สามเณรเท่านั้น เช่นข้อบังคับพุทธศักราช ๒๕๓๐ ความในข้อ ๕ ว่า “นิสิต” หมายถึง พระภิกษุ หรือสามเณรผู้สำเร็จการศึกษาประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนก สามัญศึกษา หรือผู้ได้รับประกาศนียบัตรอื่นที่มหาวิทยาลัยรับรอง และข้อบังคับมหาวิทยาลัย ว่า ด้วยการศึกษาระดับปริญญาโท พุทธศักราช ๒๕๓๐ ให้นิยามคำว่า “นิสิต” ครอบคลุมเฉพาะภิกษุ สามเณร ตามความในข้อ ๓ ว่า “นิสิต” หมายถึง พระภิกษุหรือสามเณรผู้ได้ขึ้นทะเบียนเป็นนิสิต เรียบร้อยแล้ว

ต่อมาในปี พ.ศ.๒๕๔๐ เมื่อรัฐสภาตรากฎหมายรับรองสถานภาพของมหาวิทยาลัยแล้ว ได้ มีการจัดทำข้อบังคับมหาวิทยาลัย ว่าด้วยการศึกษาระดับปริญญาตรี พ.ศ. ๒๕๔๒ ให้นิยามคำว่า “นิสิต” ไว้ในข้อ ๔ ให้มีนัยเปิดกว้างมากขึ้นว่า “นิสิต” หมายถึง ผู้ที่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นนิสิตระดับ ปริญญาตรีเรียบร้อยแล้ว ซึ่งไม่ได้กำหนดว่าเป็นภิกษุสามเณรหรือคฤหัสถ์ และในข้อ ๖ ได้ขยาย เขตของคุณสมบัติผู้สมัครเข้าศึกษาให้ครอบคลุมผู้ที่ เป็นคฤหัสถ์ด้วย

นอกจากนี้ ได้จัดทำข้อบังคับมหาวิทยาลัยว่าด้วยการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๒ ให้นิยามคำว่า “นิสิต” ไว้ในข้อให้ มีนัยเปิดกว้างมากขึ้นว่า “นิสิต” หมายถึง ผู้ที่ได้ขึ้น ทะเบียนเป็นนิสิตบัณฑิตวิทยาลัยเรียบร้อยแล้ว

ดังนั้น นับแต่ปี พ.ศ.๒๕๔๒ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ถือได้ว่า มหาวิทยาลัยเปิดโอกาสให้ คฤหัสถ์ชายหญิง(รวมถึงแม่ชีและภิกษุณี)เข้ามาศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบ โดยรับเข้า ศึกษาในระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก และมีผู้สำเร็จการศึกษาในแต่ละปีเป็น จำนวนมาก

ปีพุทธศักราช ๒๕๔๔ รั่ววิทยาลัยพุทธศาสนาดองกุก ซอนบอบ เมืองปูซาน เกาหลีใต้เข้าเป็น สถาบันสมทบ เปิดการศึกษาสำหรับภิกษุ ภิกษุณี และคฤหัสถ์ทั่วไปเข้าศึกษาระดับปริญญาตรี

ปีพุทธศักราช ๒๕๔๗ รั่ววิทยาลัยพุทธศาสนาจีนเจี๋ย วัดกวเต้อ เมืองเกาซุง ได้ให้วันเข้าเป็นสถาบันสมทบ เปิดการศึกษาสำหรับภิกษุ ภิกษุณี และคฤหัสถ์ทั่วไปเข้าศึกษาระดับปริญญาตรี

ในปี พ.ศ. ๒๕๕๑ มหาวิทยาลัยได้เปิดโอกาสให้แก่สตรีขึ้นไปอีกชั้นหนึ่ง นั่นคือการเปิดโอกาสให้สตรีได้จัดการศึกษาพระพุทธศาสนาด้วยตัวเอง โดยรับเสถียรธรรมสถานเข้าเป็นส่วนหนึ่งของมหาวิทยาลัย อนุมัติให้เปิดการศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาพุทธศาสตร์และศิลปะแห่งชีวิต และในปี พ.ศ. ๒๕๕๔ อนุมัติให้เปิดการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้เปิดรับสตรีจำนวนมากเข้ามาศึกษาพระพุทธศาสนาทุกระดับเช่นเดียวกัน ที่สำคัญได้ก่อตั้งวิทยาลัยสำหรับสตรีโดยเฉพาะขึ้นมา เรียก “มหาปชาบดีเถรีวิทยาลัย” บริหารจัดการโดยสตรีเพื่อให้การศึกษาสตรีพุทธสาวิกา

ความสรุป:

สภาพปัจจุบันและทิศทางในอนาคต

ในอดีตที่ผ่านมา สถาบันสงฆ์ไทยอาจไม่เปิดกว้างเท่าที่ควรในการจัดการศึกษาให้แก่สตรีพุทธสาวิกา อาจเป็นเพราะข้อจำกัดหลายอย่าง แต่ในปัจจุบันได้เปิดกว้างเต็มที่ ทั้งด้านการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง ๒ แห่ง ก็เปิดรับคฤหัสถ์ชายหญิง (รวมถึงแม่ชีและภิกษุณี) เข้าศึกษาระดับปริญญาตรีในหลายสาขาวิชา และเปิดรับเข้าศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษาทุกสาขาวิชา แต่ก็ยังมีปัญหาอยู่บ้างในการศึกษาบางประเภทที่สตรีพุทธสาวิกาเองไม่ค่อยเข้ามารับโอกาสนั้นเท่าที่ควร เช่น การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี(บาลีศึกษา) การศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ระดับปริญญาตรี ที่เป็นเช่นนี้อาจมีสาเหตุหลายประการ เช่น

-การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีมีเนื้อหาวิชาค่อนข้างยาก และขอขบขายเนื้อหาวิชามีลักษณะเฉพาะสำหรับผู้ประสงค์จะครองตนเป็นนักบวช สตรีพุทธสาวิกาอาจคิดว่าฐานะหน้าที่ของตนอาจไม่เหมาะที่จะเรียนวิชาอย่างนี้ และในอนาคตถ้าประสงค์จะนำวุฒิการศึกษาด้านบาลีไปสมัครเข้าทำงานในที่ต่างๆ ก็จะทำให้ยาก

-การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีตามระบบของคณะสงฆ์ไทย ต้องใช้เวลาเอาใจใส่ค่อนข้างมาก ถ้าจะเรียนให้รู้และเข้าใจจริงๆ ต้องไปนั่งเรียนในห้องเรียนเป็นกิจจะลักษณะร่วมกับภิกษุสามเณร เนื่องจากห้องเรียนที่จัดสอนบาลีให้แก่สตรีพุทธสาวิกาเป็นการเฉพาะยังมีน้อยมาก

ในปัจจุบันอาจจะไม่มีด้วยซ้ำ สตรีพุทธสาวิกาบางท่านอาจเห็นว่าเป็นการไม่เหมาะสมที่จะไปนั่งเรียนร่วมกับภิกษุสามเณร แม้จะสนใจเรียน เมื่อเห็นไม่เหมาะสมและไม่สะดวกใจ จึงตัดใจไม่เรียน

-มหาวิทยาลัยสงฆ์จัดการเรียนการสอนเน้นด้านพระพุทธศาสนา ในระดับปริญญาตรีก็เช่นเดียวกัน แต่ก็มีการเรียนการสอนวิชาสาขาอื่นๆ ควบคู่ไปด้วย ในประเด็นนี้ สตรีพุทธสาวิกหลายคนซึ่งอยู่ในวัยเรียนระดับนี้ อาจเข้าไม่ถึงข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสาขาวิชาที่จัดการเรียนการสอนอยู่ในมหาวิทยาลัยสงฆ์ จึงคิดว่า “มหาวิทยาลัยสงฆ์คงสอนวิชาเกี่ยวกับวัด เกี่ยวกับพระเกี่ยวกับศาสนาเป็นส่วนมาก” ซึ่งวิชาเหล่านี้ไม่เหมาะสำหรับตัวเอง หรือตัวเองไม่ได้สนใจที่จะเรียนวิชาเหล่านี้ จึงไม่เข้ามาศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ ทั้งๆ ที่เป็นการศึกษาที่ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายมากเหมือนการศึกษาในมหาวิทยาลัยชาวบ้านทั่วไป

-การจัดการศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ ดำเนินการโดยพระสงฆ์เป็นส่วนมาก ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ หรือแม้กระทั่งนิสิตนักศึกษาก็เป็นพระสงฆ์ส่วนมาก(โดยเฉพาะการศึกษาในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย) ตัวสตรีพุทธสาวิกาเองหรือผู้ปกครองของสตรีพุทธสาวิกาอาจเห็นว่าเป็นการไม่เหมาะสมที่จะไปนั่งเรียนใกล้ชิดกับพระสงฆ์ หรือไปทำกิจกรรมร่วมกับพระสงฆ์ แม้ประสงค์จะเข้ามาศึกษา เมื่อเห็นว่าเป็นการไม่เหมาะสมและไม่สะดวกใจ จึงตัดใจไม่เข้ามาศึกษา

เหล่านี้อาจเป็นสาเหตุให้สตรีพุทธสาวิกาไม่เข้ามารับโอกาสทางการศึกษาที่คณะสงฆ์ไทยเปิดให้ก็ได้ ดังนั้น ในอนาคต การที่จะแก้ปัญหาย่างนี้ อาจดำเนินการในเรื่องต่างๆ เหล่านี้

๑. ประเด็นเกี่ยวกับความยากของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีนั้น คงไม่เหลืออวิสัย ถ้าประสงค์จะศึกษาจริงๆ ประเด็นเกี่ยวกับการนำวุฒิการศึกษาด้านบาลีไปประกอบอาชีพ ก็อาจแก้ปัญหาคือได้โดยเพิ่มรายวิชาที่ทำให้สตรีพุทธสาวิกาเมื่อจบการศึกษาไปแล้ว เป็นที่ยอมรับของสถาบันหรือองค์กรทั่วไปและพร้อมที่จะรับเข้าทำงาน

๒. เปิดโอกาสให้สตรีพุทธสาวิกาส่งสมัครเรียน วิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัย ขึ้นมาเองให้มากขึ้น ซึ่งเป็นองค์กรที่บริหารเองโดยสตรี จัดการเรียนการสอนเพื่อสตรีโดยเฉพาะ ข้อนี้จะทำให้สตรีพุทธสาวิกามีความสะดวกใจมากขึ้นในการที่เข้าศึกษาวิชาการด้านนี้

๓. ประชาสัมพันธ์ให้สตรีพุทธสาวิกาทราบมากขึ้นว่า มหาวิทยาลัยสงฆ์ไม่ได้เปิดสอนเฉพาะสาขาวิชาด้านพระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่ยังเปิดสอนสาขาวิชาอื่นๆ ด้วย ที่สำคัญอย่างยิ่งคือ สาขาวิชาอื่นๆ ที่เปิดสอนนั้น หลายรายวิชาในแต่ละสาขาวิชาได้มีการเรียนการสอนแบบบูรณา

การกับศาสตร์สมัยใหม่ด้วย ถือเป็นกาเปิดโลกทัศน์ของผู้เรียนให้กว้างขึ้น และในการเรียนในชั้นเรียนระดับปริญญาตรี ภิษุสามและคฤหัสถ์ไม่ได้เรียนร่วมกันในชั้นเดียวกัน ได้มีการแยกห้องเรียนกันอย่างชัดเจน

การดำเนินการดังกล่าวนี้ อาจแก้ปัญหาได้พอสมควร อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนคิดว่า การที่คณะสงฆ์ไทยเปิดโอกาสให้สตรีพุทธสาวิกาแสดงบทบาททางการศึกษาอย่างเต็มที่ในปัจจุบัน ทำให้ในอนาคตจะมีการตั้งสำนักเรียน วิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัยของสตรีพุทธสาวิกา โดยสตรีพุทธสาวิกา และเพื่อสตรีพุทธสาวิกามากขึ้น และจะมากขึ้นอย่างมหาศาลถ้าสตรีพุทธสาวิการ่วมแรงร่วมใจกันเดินไปในทิศทางการศึกษานี้